

Asia: VN/34869/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain ja rajat ylittävistä terveydenhuollosta annetun lain 20 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain ja rajat ylittävistä terveydenhuollosta annetun lain 20 §:n muuttamisesta.

Esitysluonnoksen mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annettua lakia muutettaisiin siten, että hyvinvointialueilla, Helsingin kaupungilla ja HUS-yhtymällä ei jatkossa enää olisi lakisääteistä velvoitetta järjestää kiireellisen hoidon lisäksi välttämättömiksi arvioituja kiireettömiä terveydenhuollon palveluja ehdotetussa HE 143/2024 vp ulkomaalaislain 3 §:n 27 kohdassa tarkoitetulla tavalla laittomasti maassa oleskeleville kolmansien maiden kansalaisille, joihin tässä lausunnossa jatkossa viitataan paperittomina henkilöinä. Luonnoksen mukaan lapsille tulisi kuitenkin järjestää tarvittavat terveydenhuollon palvelut saman laajuisina kuin hyvinvointialueen asukkaille, samoin kuin raskaana oleville naisille raskauteen liittyvät terveystalvelut. Lisäksi yksilölliseen lääketieteelliseen tarpeeseen arviointiin perustuva välttämätön hoito olisi järjestettävä, jos sen epääminen olisi ilmeisen kohtuutonta henkilön terveydentilan tai vamman vuoksi taikka jos epääminen vakavasti vaarantaisi muun henkilön tai väestön terveyden. Esitetty lakimuutos pohjautuu Orpon hallitusohjelman maahanmuuttopoliittisiin kirjauksiin ja sillä pyritään hillitsemään luvaton maahantulo ja maassa luvatta oleskelua.

THL arvioi esitysluonnoksen mukaisen sääntelyn ongelmalliseksi. Sääntely heikentäisi paperittomien henkilöiden asemaa nykyiseen verrattuna. Lakiehdotus heikentäisi sitä koskevien henkilöiden oikeutta saada tarvitsemiaan välttämättömiä terveystalveluja oikea-aikaisesti, mikä voi johtaa terveysongelmien akutisoitumiseen, joiden hoitaminen on usein haastavampaa kuin välttämättömien terveystalvelujen oikea-aikainen tarjoaminen.

THL kiinnittää huomiota siihen, että perustuslain 19 §:n 1 momentissa turvataan jokaiselle Suomen lainkäyttöpiirissä olevalle henkilölle subjektiivisena oikeutena oikeus välttämättömään huolenpitoon. Säännöksellä turvataan niin kutsuttua eksistenssiminimiä eli ihmisarvoisen elämän edellytysten vähimmäistasoa, joka kuuluu kaikille. Muutosehdotuksessa esitetty sääntely vaarantaisi tätä oikeutta välttämättömään huolenpitoon, samoin kuin perustuslain 7 §:ssä turvattua oikeutta elämään. Lisäksi lakiehdotuksella heikennettäisiin perustuslain 19 §:n 3 momenttiin sisältyvää oikeutta riittäviin terveydenhuollon palveluihin. Sääntely olisi ongelmallista myös perustuslain 6 §:n sisältyvän yhdenvertaisuusperusoikeuden ja perustuslain 22 §:n ihmis- ja perusoikeuksien turvaamisveloitteen kannalta. Vastaavasti sääntely olisi ongelmallista useiden Suomea sitovien ihmisoikeusveloitteiden, esimerkiksi YK:n TSS-sopimuksen oikeutta terveyteen suojaava 12 artiklan sekä uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan II osan 13 artiklan, kannalta.

Perus- ja ihmisoikeudet eivät ole absoluuttisia siten, että niitä ei voitaisi missään tilanteissa heikentää. THL ei kuitenkaan näe, että esitysluonnoksessa olisi tuotu esiin sellaisia perusteita, joiden nojalla paperittomien henkilöiden oikeuksien heikentäminen olisi sääntelyssä tarkoitetulla tavalla perusteltua tai tarkoituksenmukaista.

Esityksen mukaan terveydenhuolto-oikeuksien rajaamisella suppeammaksi pyrittäisiin hillitsemään luvaton maahantuloa ja maassa luvatta oleskelua. THL ei näe tätä asianmukaisena tai riittävänä perusteena rajoittaa yksilön perustuslaissa ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa turvattua oikeutta terveyteen ja riittäviin terveyspalveluihin. Ei ole myöskään riittävää näyttöä siitä, että terveyspalvelut toimisivat keskeisenä vetovoimatekijänä maahanmuutolle. Esimerkiksi Suomessa, Ruotsissa ja Saksassa tehdyt tutkimukset osoittavat, että sosiaaliset (esim. perhe) ja taloudelliset (esim. työ) tekijät ovat ensisijaisia maahanmuuton vetovoimatekijöitä, eikä terveyspalvelujen saatavuutta vetovoimatekijänä ole puolestaan tunnustettu. Vastaavasti maissa kuten Yhdysvallat, joissa terveyspalveluja on rajoitettu paperittomilta henkilöiltä, tämä ei ole estänyt paperittomien maahanmuuton jatkumista. THL ei siis näe tätä tarkoituksenmukaisena lakimuutoksen perusteena.

Hallitus on lisäksi toteuttanut tai toteuttamassa useita lakiuudistuksia ja muita toimenpiteitä, jolla ulkomaalaisten maahantuloa hillitään, eikä näköpiirissä ole tilannetta, jossa Suomen paperittoman väestön määrä kasvaisi merkittävästi. Lain vaikutukset kohdistuvat siis määrällisesti varsin pieneen ihmisryhmään.

Esitetty sääntely merkitsisi Suomen palaamista lähelle voimassa olevaa lainsäädäntöä edeltävää tilannetta, johon monet kansainväliset ihmisoikeustoimijat kiinnittivät kriittistä huomiota. Esimerkiksi YK:n taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitea (TSS-komitea) suositteli 30.3.2021 antamissaan johtopäätelmissä, että Suomi poistaisi maassa luvatta oleskelevien henkilöiden terveyspalveluihin pääsyn esteet. Komitea myös toisti jo aiemmin Suomelle kohdentamansa muistutuksen, että TSS-sopimuksen turvaama oikeus terveyteen tulee taata kaikille ilman syrjintään (E/C.12/FIN/CO/7). Myös muun muassa YK:n rotusyrjinnän vastainen komitea on ilmaissut Suomelle huolensa paperittomien henkilöiden vaikeuksista päästä muissa kuin kiireellisissä tilanteissa terveyspalvelujen piiriin ja suositellut Suomea ryhtymään toimenpiteisiin tilanteen parantamiseksi (CERD/C/FIN/CO/23). Vastaavasti Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien

komitea on kiinnittänyt huomiota Suomen tilanteeseen tältä osin (8.12.2017, 2017/def/FIN/13/1/EN). Edellisellä hallituskaudella sopimusten valvontaelinten edellyttämiä tarvittavia korjaustoimia toteutettiin, kun eduskunta sääti paperittomille henkilöille oikeuden terveydenhuollon ammattihenkilön välttämättömäksi arvioimiin terveydenhuollon palveluihin ja alaikäisille paperittomille vastaava oikeus palveluihin kuin mitä kunnassa vakituisesti asuville alaikäisille on turvattu. Esitysluonnos heikentäisi tätä tilannetta jälleen, mitä THL ei näe tarkoituksenmukaisena kehityssuuntana.

Muutosehdotuksessa mainittuja lain poikkeamia (lapset, raskauteen liittyvät terveystalvelut, yksilölliseen lääketieteelliseen tarpeen arviointiin perustuva välttämätön hoito) THL pitää erityisen tärkeinä. Näistä viimeksi mainitun tulkinnanvaraisuuden THL näkee kuitenkin ongelmallisena voiden johtaa epäyhdenmukaisiin käytäntöihin ja yhdenvertaisuuden vaarantumiseen. THL:n arvio on, että terveydenhuollon ammattihenkilön arvio erityisen heikossa yhteiskunnallisessa asemassa oleville (kuten mm. paperittomat) tulisi jatkossakin olla pääasiallinen peruste yksilön terveydenhuollon palveluiden tarpeiden arvioimiseksi sekä terveyden suojelemiseksi. THL:n arvio on, että poukkoileva sääntely vaikeuttaa terveydenhuollon toimijoiden kykyä ammattietiikkansa mukaiseen työskentelyyn.

Pääjohtaja Mika Salminen

Johtaja Piia Aarnisalo

Castaneda Anu
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL